

EBEVEYNLİ ŞEYLER

Yazar

Doç. Dr. Kazım BİBER

EBEVEYNLİ ŞEYLER

Yazar

Doç. Dr. Kazım BİBER

ISBN: 978-625-382-069-5

E-ISBN: 978-625-382-070-1

DOI: 10.54637/vizetek.9786253820701

Copyright © Vizetek

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Vizetek Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Limited şirketine aittir. Vizetek Yayıncılık'ın izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, elektronik, mekanik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Sayın okuyucularımız, bandrolsüz yayınları satın almamanızı diliyoruz.

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğı yazar(lar)ına aittir.

Yayın Tasarımcısı / Koordinatörü: Seda AYGÜN

Dizgi & Mizanpaj: Ahmet TUNÇDEMİR

Baskı: Ankara | Ocak, 2026

Seyranbağları Mah. İncesu Cad. 10/2 Çankaya/ANKARA

Tel.: (0312) 482 00 11

Web: www.vizetek.com.tr

E-mail: vizetekiayincilik@gmail.com

Yayıncı Sertifika No: 41575

Baskı: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. şti.

İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1 Yenimahalle/ANKARA

Tel.: 0 (312) 395 85 71

Matbaa Sertifika No: 47479

EBEVEYNLİ ŞEYLER

Yazar

Doç. Dr. Kazım BİBER

Ankara, 2025

Doç. Dr. Kazım BİBER

Araştırmacı, 1992 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakóltesinden mezun olmuştur. 1992-1999 yılları arasında Milli Eğitim bakanlığına bağlı okullarda görev yapmıştır. 2000 yılında Balıkesir Üniversitesinde Araştırma Görevlisi olmuş, aynı zamanda Balıkesir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri bölümünde yüksek lisans yapmıştır. 2008-2012 yılları arasında Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Öğretmenliği Doktora programında “Portage Erken Eğitim Programının Aile ve Kurum Ortamında Yasayan 5-6 Yař Çocuklarının Gelişimleri ile Aile Katılım Düzeyi Üzerindeki Etkisi” başlıklı doktora tezini Prof. Dr. Ozana URAL danışmanlığında tamamlamıştır. 2014 yılında Aile ve Sosyal Yaşam Danışmanlığı eğitimini almıştır. Doç. Dr. Kazım BİBER, halen Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakóltesi Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilimdalında görev yapmakta olup, Remida Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetim Kurulu Başkanı ve aynı zamanda eğitim koordinatörlüğünü sürdürmektedir. Araştırmacı, KB Psikolojik Danışmanlık merkezinin de kurucusudur.

ÖN SÖZ

Ebeveynlik, insan yaşamının en kadim ama aynı zamanda en dinamik rollerinden biridir. Tarih boyunca farklı kültürlerde, kuşaklarda ve toplumsal koşullarda yeniden tanımlanan bu rol, günümüzde de değişen değerler, bilimsel bilgi birikimi ve teknolojik gelişmelerle dönüşmeye devam etmektedir. Çocuk yetiştirmenin yalnızca biyolojik bir sorumluluk değil, aynı zamanda bir değer aktarımı, kişilik inşası ve toplumsal aidiyet süreci olduğunu görmek, ebeveynliğin çok katmanlı doğasını anlamak açısından büyük önem taşır.

Antik düşünür Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik* adlı eserinde “erdemlerin doğuştan değil, alışkanlıkla kazanıldığını” söyler. Bu bakış açısı, ebeveynliğin özünü derin biçimde yansıtır. Çünkü çocuklara aktardığımız yalnızca değerler değil; aynı zamanda düşünme biçimleri, duyguları ifade etme yolları, ilişki kurma tarzları ve yaşamı anlamlandırma biçimleridir. Bu noktada Aristoteles’in “eğitim ailede başlar” anlayışıyla da örtüşen bir biçimde, aile çocuğun ilk okulu, anne ve baba ise onun ilk öğretmenidir. Çocuğun karakteri yalnızca okulda değil, evde şekillenir; öğrenme süreci, evin dili, davranış biçimleri ve gündelik ritüelleri içinde filizlenir. Ebeveynlik, tıpkı erdem gibi, yaşanarak öğrenilen bir süreçtir. Her sabır anında, her sınır koyma çabasında, her ortak oyun ya da diyalogda ebeveynlik yeniden inşa edilir.

Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi’nde yürüttüğüm akademik çalışmalar süresince, ebeveynlik tutumlarının çocukların sosyal-duygusal gelişimleri, öz düzenleme becerileri ve davranış örüntüleri üzerindeki etkilerini derinlemesine inceleme fırsatı buldum. Bu çalışmalar, ebeveynliğin tek yönlü bir süreç olmadığını; çocukların mizacı, ihtiyaçları ve davranışlarının da ebeveyn yaklaşımlarını şekillendirdiğini açıkça göstermektedir. Böylece ebeveynliğin, her defasında yeniden öğrenilen, değişen bağlamlara göre farklı anlamlar kazanan dinamik bir yaşam deneyimi olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ebeveynli Şeyler, bu çok katmanlı deneyimi hem bilimsel hem de insani bir bakışla ele alıyor. Kitapta, ebeveynlik tutumlarının çocukların gelişimi üzerindeki yansımaları, aile içi iletişimde empati, duygusal farkındalık ve sınır koyma arasındaki denge, modern aile yaklaşımlarının özellikle pozitif ebeveynlik, birlikte ebeveynlik ve dijital çağ ebeveynliği gibi modellerin getirdiği yeni fırsatlar ve zorluklar ele alınmaktadır. Ayrıca, çocukla etkili zaman geçirme ve günlük yaşamda ebeveynlik

pratikleri gibi konular da hem kuramsal çerçevede hem de gerçek yaşam örnekleriyle tartışılmakta; böylece ebeveynliğe ilişkin hem düşünsel hem de yaşantısal bir derinlik sunulmaktadır.

Bu kitap, yalnızca akademik bir birikimin yansıması değil; aynı zamanda ebeveynlik üzerine düşünen, sorgulayan ve bu yolculuğu bizzat yaşayan herkes için rehber niteliğinde bir kaynaktır. Çünkü ebeveynlik üzerine yeniden düşünmek, sadece anne-baba olmanın sorumluluklarını değil; bir toplumun geleceğini, kültürel değerlerini ve çocuklara bırakılan mirası da yeniden değerlendirmek anlamına gelir.

Bu yolculuğun her aşamasında bana ilham veren öğrencilerime, birlikte düşünmenin ve üretmenin değerini öğreten meslektaşlarıma ve araştırmalarımda desteğini esirgemeyen tüm dostlarıma en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Her biriniz, bu kitabın sayfalarına görünmez bir iz bıraktınız. Hayatın anlamını, paylaşmanın gücünü ve sevginin dönüştürücü etkisini bana her gün yeniden hatırlatan aileme özel bir teşekkür borçluyum. Bana “birlikte olmanın” anlamını öğreten eşim Asiye’ye, sabrın, sevginin ve koşulsuz desteğin simgesi olduğun için minnettarım. Ve baba olmanın bütün tanımlarını kelimelerin ötesine taşıyan iki mucizeme, Yekta’ya ve Buğra’ya varlıklarıyla bana öğrettikleri sabır, sevgi ve anlam için gönülden teşekkür ediyorum.

Dilerim bu kitap, ebeveynliğe dair yalnızca yeni sorular sormanıza değil; aynı zamanda kendinizi, çocuklarınızı ve birlikte büyümenin inceliklerini yeniden keşfetmenize vesile olur. Çünkü ebeveynlik, nihayetinde hepimizin birbirine öğrettiği, sevgiyle yazılan bir öğrenme hikâyesidir.

Doç. Dr. Kazım Biber

Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi Türkiye

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

1. Ebeveynliğin Tanımı ve İşlevi.....	1
2. Ebeveynlik Tutumları	2
3. Ebeveynlik Tutumlarının Bağlanma ile İlişkisi.....	7
4. Ebeveyn duyarlılığı.....	16

BÖLÜM 2

EBEVEYN TUTUMLARININ BELİRLEYİCİLERİ

1. Ebeveyn Yaşı: Gelişimsel Olgunluk ve Ebeveynlik Deneyimi.....	23
2. Eğitim ve Sosyoekonomik Faktörler.....	24
3. Ebeveynin Psikolojik Sağlığı: İçsel Dünyadan İlişki Dinamiklerine	26
4. Dijital Çağda Yeni Roller ve Sorumluluklar.....	27
5. Ekolojik Ebeveynlik: Sürdürülebilir Yaşam Bilinci ve Yeni Nesil Ebeveyn Roller.....	30
6. Cinsiyet Roller ve Toplumsal Cinsiyet Algıları	32
7. Çocuğun Özelliklerinin Ebeveynlik Üzerindeki Etkisi: Dinamik ve Karşılıklı Bir Süreç.....	34
8. Özel Gereksinimler ve Ebeveynlik Biçimlerinin Dönüşümü.....	36
9. Dini ve Ahlaki İnançların Ebeveynlik Üzerindeki Etkisi	37
10. Kültürel Değerler, Dini İnançlar ve Ebeveyn Roller.....	38

BÖLÜM 3

ANNE-BABA ROLLERİ VE GÜNCEL EBEVEYNLİK TUTUMLARI

1. Pozitif Ebeveynlik	46
2. Birlikte Ebeveynlik.....	49
3. Anne bekçiliği	51
4. Helikopter ebeveynlik	55
5. Son imparator sendromu	61
6. Çim Biçme Makinesi Ebeveynlik: Pürüzsüzleştirilen Yollar, Zayıflayan Dayanıklılık	65
7. Kaplan Ebeveynlik: Disiplinin Gölgesinde Başarı ve Baskı.....	72
8. Serbest Aralıklı Ebeveynlik: Özgürlük, Güven ve Sorumluluk Arasındaki Denge	75
9. Drone Ebeveynlik: Dijital Gözetim ve Görünmez Kontrolün Gölgesinde.....	78
10. Buldozer Ebeveynlik: Engelleri Kaldırmak mı, Gelişimi Engellemek mi?	80
11. Yoğun Ebeveynlik: Fırsat mı, Tükeniş mi?.....	82

12. Misafir Ebeveynlik:	
Evde Olmak ile Gerçekten Birlikte Olmak Arasındaki Fark.....	85
13. Ebeveynlik Biçimlerinin Ötesinde: Ebeveynleşmenin Psikolojik Derinliği	88
14. Modern Zamanın Sessiz Kahramanları:	92
Çalışan Ebeveynlerin Çocuklarında Büyüklerin Rolü	92

BÖLÜM 4

SINIR KOYMAK: ANLAMI, ÖNEMİ VE GÜNÜMÜZDEKİ TARTIŞMALAR

1. Sınır Koymanın Tanımı ve İşlevi	117
2. Günümüzde Sınır Koymanın Dönüşümü: Dijital Dünyada Yeni Sınırlar	124
3. Özerklik: Sınır İçinde Özgürlük.....	127
4. Sınır Koymanın Gelişimsel İşlevi.....	130
5. Sınırların Gelişimsel Dönemlere Göre Anlamı	131
6. Empati: Başkasının Dünyasını Görme Becerisi	132
7. Demokratik, Otoriter ve İzin Verici Ebeveynlik Stilllerinde Sınır Koyma Farkları	134
8. Kural ile Rehberlik Arasındaki İnce Çizgi.....	135
9. Modern Ebeveynlikte “Özgürlük” ve “Disiplin” Arasındaki Kırılgan Denge.....	139
10. Ebeveynin Kendi Sınırlarını Fark Etmesi: Duygusal Öz Bakım	141

BÖLÜM 5

AİLE İÇİ İLETİŞİM BECERİLERİ VE ERKEN ÇOCUKLUK

1. İletişimin Kalbi Ailede Atar	147
2. İletişim, Gelişim ve Aile Dinamiği.....	148
3. İletişimin Temel Kuramları	151
4. Erken Çocuklukta İletişimin Gelişimsel Temelleri.....	155
5. Türkiye Bağlamında Aile İletişimi ve Kültürel Dinamikler	158
6. Aile İçi İletişim İklimi ve Gelişimsel Sonuçlar.....	159
7. İletişim, Duygu ve Biliş Etkileşimi	161
8. Aile İçi İletişim Becerilerinin Temel Bileşenleri	162
9. Çatışma Anlarında Yapıcı İletişim ve Şiddetsiz Dil.....	171
10. Model Olma: Söylemden Davranışa	176

BÖLÜM 6

EBEVEYN VE OYUN

1. Oyun: Ebeveynliğin Duygusuyla Buluştuğu Alan	187
2. Kültürel, Psikolojik ve Eğitsel Perspektiflerden Ebeveynin Oyuna Yaklaşımı	191
3. Çocukla Oyun Oynamanın Duygusal Bağ Üzerindeki Etkisi.....	193
4. Kuramsal İlişkiler ve Politik Yaklaşımlar	194

5. Zorluklar ve Dikkat Edilecek Hususlar	196
6. Ebeveynin Oyun Arkadaşlığı Rolü.....	198
7. Ebeveyn Tutumları ve Oyun Kültürü.....	200
8. Evin Eğitsel Potansiyeli: Mekânın Öğreten Dili	203
9. Evde Oyuncak Üretimi ve Yaratıcı Materyal Kullanımı	205
10. Evin Düzenlenmesi: Oyun, Düzen ve Sorumluluk İlişkisi.....	208
11. Evde Oyun Güvenliği	211
12. Aile Oyun Rutinleri ve Mikro-Ritüeller.....	213
13. Az Materyal, Çok Fikir: Aile Oyunlarında Yaratıcılık ve Sadeleşme	215
14. Oyun ve Değer Eğitimi: Aile Öncelikli, Okulla Eşgüdümlü.....	218

1. BÖLÜM

1. Ebeveynliğin Tanımı ve İşlevi

Ebeveynlik, çocuğun doğumdan yetişkinliğe uzanan gelişimini desteklemek üzere bakım verenin sergilediği inanışlar, tutumlar ve amaçlı davranışların bütünüdür; çocuğun güvenliğini ve bakımını sağlama, duygusal bağlanmayı kurma, öz-düzenleme ve yeterlikleri yapılandırma (eşlik etme, model olma, sınır koyma, izleme) ve toplumsallaşmayı (değer, kural, sorumluluk) gerçekleştirme işlevlerini kapsar. Bilimsel olarak, ebeveynlik; ısı/duyarlılık ve denetim/rehberlik gibi ölçülebilir boyutlarla tanımlanan, bağlamsal (aile, kültür, sosyoekonomik) ve etkileşimsel (ebeveyn-çocuk karşılıklı etkisi, mizaca uyum) bir süreçtir. Aile, çocuğun gelişiminde en temel sosyal çevreyi oluşturur ve bireyin kişilik yapılanmasında kalıcı izler bırakır. Çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren ebeveynleriyle kurduğu ilişki biçimi, onun benlik algısını, duygusal düzenleme becerilerini, toplumsal uyumunu ve gelecekteki yaşam becerilerini doğrudan etkilemektedir. Özellikle yaşamın ilk yıllarında ebeveyn-çocuk ilişkisi, yalnızca çocuğun temel fiziksel ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı kalmaz; aynı zamanda sevgi, güven, kabul ve rehberlik yoluyla psikososyal gelişimin en kritik yapı taşlarını oluşturur.

Erken çocukluk dönemi, beynin plastisite kapasitesinin en yüksek olduğu, sinaptik bağlantıların çevresel uyaranlara duyarlı şekilde hızla geliştiği bir evre olarak tanımlanmaktadır (Mustard, 2006; Goswami, 2019). Bu dönemde ebeveynlerin sergilediği tutumlar ve ebeveynlik stilleri, çocuğun yalnızca anlık davranışlarını değil, aynı zamanda uzun vadede kişilik özelliklerini, öz güvenini ve sosyal yeterliklerini şekillendirir. Demokratik, destekleyici ve şefkat temelli bir ebeveynlik yaklaşımı çocuğun sağlıklı bağlanma ilişkileri kurmasına, öz düzenleme becerilerini geliştirmesine ve akran ilişkilerinde uyumlu davranışlar sergilemesine katkı sağlarken; aşırı otoriter ya da ihmalkâr tutumlar çocukta kaygı, güvensizlik ve problem davranışların ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir (Baumrind, 1991; Maccoby & Martin, 1983).

Dolayısıyla erken çocukluk dönemi, ebeveynlerin çocuk yetiştirme stillerinin en yoğun biçimde etkili olduğu kritik bir evre olarak görülmektedir (Denham & Burton, 2003; Phillips & Shonkoff, 2000). Bu süreçte aile ortamının sunduğu etkileşim biçimleri, çocuk için bir tür “gelişimsel laboratuvar” işlevi görür; çocuk, empati, sorumluluk, problem çözme ve

duygusal dayanıklılık gibi yaşam boyu gerekli olacak becerileri ilk olarak aile içinde deneyimler, çünkü aile çocuğun birinci öğretmenidir.

Ebeveynlik tutumları, çocuk gelişimi araştırmalarında uzun süredir üzerinde durulan temel bir konudur. Bu tutumlar ilk kez Diana Baumrind'in (1967) yaptığı sınıflandırmayla sistematik bir biçimde ele alınmış ve sonraki yıllarda alan yazında önemli bir yer edinmiştir. Baumrind, ebeveynlik davranışlarını çocuklara gösterilen ilgi/duyarlılık ve kontrol/denetim boyutlarının kesişiminden hareketle açıklamış ve ortaya dört temel ebeveynlik stili koymuştur: Demokratik, otoriter, izin verici ve ihmalkâr. Bu farklı ebeveynlik stilleri, çocukların kişilik gelişimi, sosyal uyumları, öz düzenleme becerileri, akademik başarıları ve psikolojik sağlamlıkları üzerinde belirleyici etkilere sahiptir. Örneğin, demokratik ebeveynlik ile yetişen çocukların empati, sosyal beceri ve öz denetim açısından daha güçlü oldukları; otoriter ebeveynlik altında büyüyen çocukların ise kaygı, özgüven eksikliği ve sosyal uyum sorunları yaşayabildikleri gösterilmiştir. İzin verici ebeveynlik, kısa vadede çocukların özgürlük hissini artırsa da uzun vadede sınır tanıma ve sorumluluk alma konusunda zorluklara yol açabilmektedir. İhmalkâr ebeveynlik ise en olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilmiş, çocuklarda davranış problemleri, akademik başarısızlık ve düşük benlik saygısı gibi riskleri artırdığı saptanmıştır (Steinberg et al., 1994; Lamborn et al., 1991). Dolayısıyla, ebeveynlik tutumlarının yalnızca çocuğun yakın gelişimsel süreçlerini değil, aynı zamanda yaşam boyu psikososyal uyumunu etkilediği söylenebilir. Nitelikli ebeveynlik, çocukların özerklik ve sorumluluk duygusunu destekleyerek onların bireysel potansiyellerini gerçekleştirmelerine katkıda bulunurken, olumsuz tutumlar gelişimsel açıdan risk faktörleri yaratmaktadır.

2. Ebeveynlik Tutumları

Ebeveynlik tutumları, ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken benimsedikleri değerler, inançlar ve davranış kalıplarının genel yönelimini ifade eder. Bu tutumlar, ebeveynin çocuğa nasıl yaklaşacağını, hangi sınırları koyacağını, sevgi ve disiplin dengesini nasıl kuracağını belirleyen içsel rehberlerdir. Başka bir ifadeyle ebeveynlik tutumu, çocuğun davranışlarına verilen tepkilerden çok, ebeveynin çocuğa ve çocuk yetiştirmeye dair temel bakış açısını yansıtır. Her ebeveyn, kendi kişilik özellikleri, çocukluk deneyimleri, kültürel değerleri ve sosyoekonomik koşulları doğrultusunda farklı ebeveynlik anlayışları geliştirir. Bu nedenle ebeveynlik tutumları yalnızca bireysel farklılıkların değil, aynı zamanda toplumsal normların, aile yapısının ve kültürel kodların bir yansımasıdır. Tutumlar, çocuğun duygusal güvenliği, özsaygısı, sorumluluk bilinci ve sosyal uyumu üzerinde kalıcı